

VEDA A HODNOTY

Nauka i cennosti. Zodp. redaktor A. M. Kočergin. Novosibirsk 1987, 240 s.

O problematike hodnôt jestvuje dnes už takmer neprehľadná literatúra, o axiológii sa vydávajú knihy, zborníky, štúdie, neraz sa otázky preberajú aj v hromadných oznamovacích prostriedkoch a v publicistike.

Špecifické pre recenzovanú knihu je, že si v nej autori všímajú problematiku, ktorá súvisí s vedeckým poznaním, a jeho postupmi, metódami, rozvojom a dôsledkami pre modernú spoločnosť. Výskumná aktivita nemôže ísť mimo potrieb, záujmov a hodnotovej orientácie ľudí, mimo ich ideológie a svetonázoru. Hodnotia sa nielen výsledky, ale aj výber tém, vhodnosť postupov, ba i používaná terminológia.

Knihy je rozdelená do dvoch častí, prvá je venovaná viac všeobecným otázkam, v druhej sa sledujú hodnotové súvislosti v konkrétnych vedných odboroch. Ako prvý je zaradený príspevok M. A. Rozova *Problém hodnôt a rozvoj vedy*. Autor nesleduje historický zámer, ale pomerne populárne a široko vykladá otázky všeobecne axiologického a kultúrneho charakteru.

Podobne široko a pomerne populárno-vedecky je koncipovaný aj príspevok A. D. Alexandrova *Pravda ako morálna hodnota*. Autor vyzdvihuje význam pravdy vo vedeckom poznaní a mnoho pozornosti venuje aj etickým aspektom pravdivosti a čestnosti vo vedeckej práci.

Na rozhraní etiky a metodológie sa pohybuje aj štúdia G. A. Antipova pod názvom *Patri morálny princíp do vedy?* Autor zaujíma stanovisko k niektorým diskusiám a konfrontuje ich so súčasnými problémami. Odmieta tak jednostrannú „racionalizáciu“ vedeckej činnosti, ako aj jej romantickú „humanizáciu“.

Spoločná stať G. A. Antipova a A. Z. Fachrutdinovej *Hodnoty vedy a hodnoty učenca* si všima axiologické otázky vedeckej aktivity z iného zorného uhla. Autori konštatujú, že sféra hodnôt pokrýva celý život spoločnosti — materiálny i duchovný. Hodnoty pôsobia ako regulatívy činnosti, významne participujú pri rozhodovaní o smeroch výskumu, pri posudzovaní jeho dôležitosti, vtláčajú pečať aj osobnosti výskumného pracovníka, ktorému by mali byť cudzie podvádzanie a lož. Autori nezanedbávajú zložité otázky prepojenia metodologickej kultúry a hodnotovej orientácie vo vedeckej práci.

Podľa názvu príspevku L. S. Syčiovej *Hodnotové orientácie vedy a otázka vedúceho postavenia vo vede* by sa dalo očakávať, že ide o sociálnopsychologickú štúdiu. Autorka však na rozsiahlom materiáli objasňuje prelinanie empirických, teoretických a hypoteticko-deduktívnych postupov s hodnotovými hľadiskami vo fyzike, v biológii a sleduje kritériá, podľa ktorých tá-ktorá veda v danom období nadobúda vedúce postavenie.

Štúdia S. S. Mitrofanovej *Funkcie hodnotového zamerania* vo vedekom výskume ukazuje na konkrétnom materiáli z lesníctva mnohoúrovňovosť hodnotových hľadísk — ekonomických, rekreačných, ekologických a pod. — a ich prepojenosť s prírodným výberom, civilizačnými zásahmi, krátkodobými i dlhodobými záujmami spoločnosti. Autorka potom kriticky analyzuje rozdeľovanie klasifikácií na prirodzené a umelé a presvedčivo ukazuje neudržateľnosť tohto na prvý pohľad „prijateľného“ delenia operujúceho sa o nedialektické oddeľovanie podstatných a nepodstatných znakov.

M. M. Semionovová vo svojom prí-

spevku *Metodologické aspekty skúmania etiky vedeckej činnosti* rozlišuje rôzne normy od poznávacích cez vnútrovedecké až po všeobecné spoločenské či občianske. Autorka podáva diferencovaný výklad sústredený najmä na funkciu noriem a ideálov v činnosti jednotlivcov a inštitúcií.

Príspevok M. I. Kuznecovovej *Axiologické podmienky formovania vedy* si všíma historické peripetie rozvoja vedy v Rusku od čias Petra I, vzájomné vzťahy tradície a novátorstva a ďalšie otázky približne do polovice 19. stor.

Iný charakter má príspevok V. A. Okladného *Hodnotová regulácia v konkurencii vedeckých teórií*. Autor sleduje dve línie v metodológii vedy — líniu Bacona a líniu A. Schopenhauera, na ktorú podľa jeho náhľadu nadväzuje v súčasnej západnej metodológii skupina okolo Th. Khuna a P. Feyerabenda, ktorá podáva relativistický ba až anarchistický výklad niektorých kľúčových otázok histórie a metodológie vied. Autor pripomína, že pri konkurencii škôl a koncepcií síce participujú hodnotové a normatívne zretele, ale rozhodujúcim kritériom sú dosahované výsledky.

Druhá časť knihy začína spoločnou štúdiou A. D. Dubnova a A. M. Kočergina *Hodnotový aspekt koncepcie vlastníctva u K. Marxa*. Autori zdôrazňujú objektivitu a pravdivosť ako základné charakteristiky vedeckého poznania a zároveň poukazujú na napätia, ktoré vznikajú pri sociálnom využívaní poznatkov a pri prenikaní vedy do nepreskúmaných oblastí.

Príspevok V. I. Supruna *Hodnoty a sociálna dynamika* analyzuje otázky na rozhraní axiológie a sociológie a všíma si aj aktuálne problémy priemyselne vyspelej spoločnosti.

Stať *Pojem jazyka a hodnota poznania* síce podľa názvu zapadá do

tematiky publikácie, ale jej autor O. A. Donskich najväčšiu pozornosť venuje starému mytologickému obdobiu.

Spôsobom spracovania i tematikou je celkom odlišný príspevok V. Ju. Zabrodina *Sústava hodnôt v geologických vedách*. Autor rozlišuje svetonázorové a pragmatické hodnoty, všíma si úlohu ideálov vedeckosti a značnú pozornosť venuje aj citlivej otázke spokojnosti pracovníkov vo výskume.

V. I. Guvakov a M. A. Komarovová pokračujú v skúmaní filozofických a axiologických otázok medicíny z predchádzajúceho zborníka. Ich spoločná stať *Hodnotové aspekty lekárskeho poznania* podáva diferencovaný výklad uplatňovania sa hodnôt v lekárskom výskume a praktickej činnosti a upozorňuje aj na otázky lekárskej etiky a deontológie.

Príspevok *Človek a príroda: v hľadanií ekologickej etiky* analyzuje tri publikácie z tejto oblasti, pričom jedna z nich má charakter literárnej eseje.

Ako posledná je zaradená práca M. B. Zykova *O vede a hodnotách v knihe Erwina Schrödingera „Môj názor na svet“*. Podnetom k napísaniu tohto príspevku bolo určite jubileum významného fyzika, ktorý po celý život venoval mnoho pozornosti aj svetonázorovým, sociálnym a gnozeologickým otázkam súvisiacim s rozvojom prírodných vied.

Väčšina zaradených príspevkov má charakter vedeckých a metodologických štúdií, ktoré sú podopreté znalosťou odbornej literatúry. I keď niektoré príspevky miestami zachádzajú do popularizácie a publicistiky, nemusi to byť negatívne. Veď veľké zmeny, ktoré v súčasnosti prežívame, nútia aj širokú verejnosť zamýšľať sa nad otázkami rozvoja vedy a nad jeho ďalekosiahlymi dôsledkami.

Július Švihran